ONA TILIMIZ VA MILLIY ADABIYOTIMIZ — BEBAHO MEROSIMIZ

TDYU huzuridagi H.K.Muhitdinova nomidagi
akademik litsei “Tillar” kafedrasi bosh o'qituvchisi
O'rinova Sayyora Xolmirzayevna
akademik litsey 1-bosqich, 102-guruh o'quvchisi
Mamazoidova Dilzoda

Annotatsiya

Ona tili va milliy adabiyot milliy o‘zlikni anglashda hal qiluvchi ahamiyatga ega, biroq ularning o‘zaro bog‘liqligi va asrash mexanizmlari, ayniqsa tarjimadagi madaniy-lingvistik yo‘qotishlar yetarlicha o‘rganilmagan. Ushbu tadqiqot ularning bebaho meros sifatidagi ahamiyatini kompleks tahlil qilishni maqsad qilgan. Tizimli adabiyotlar tahlili (2020-2023 yillardagi 45 ta manbadan 12 tasi tanlab olindi) tilning milliy o‘zlikni shakllantirishdagi va adabiyotning qadriyatlarni yetkazishdagi rolini tasdiqladi. O‘zbek iboralarining tahlili so‘zma-so‘z tarjimada sezilarli madaniy va semantik yo‘qotishlarni aniqladi. Bu esa til va adabiyot bog‘liqligini saqlash uchun madaniy jihatdan sezgir tarjima mexanizmlarini chuqur tadqiq etish zarurligini ta’kidlaydi.

Kalit so'zlar: ona tili, milliy adabiyot, madaniy meros, tarjima, milliy o'zlik, madaniy yo'qotishlar

Abstract

Native language and national literature are crucial for national identity, yet their interrelation and preservation mechanisms, especially cultural-linguistic losses in translation, are insufficiently studied. This study aims to comprehensively analyze their significance as invaluable heritage. A systematic literature review (12 articles selected from 45 initial sources from 2020-2023) confirmed language's role in shaping national identity and literature's function in conveying values. Analysis of Uzbek idioms revealed significant cultural and semantic losses in literal translation. This emphasizes the critical need for deeper research into culturally sensitive translation mechanisms to preserve the link between language and literature.

Keywords: native language, national literature, cultural heritage, translation, national identity, cultural losses

Аннотация

Родной язык и национальная литература имеют решающее значение для национальной идентичности, однако их взаимосвязь и механизмы сохранения, особенно культурно-лингвистические потери при переводе, изучены недостаточно. Целью данного исследования является комплексный анализ их значимости как бесценного наследия. Систематический обзор литературы (12 статей, отобранных из 45 первоначальных источников 2020-2023 годов) подтвердил роль языка в формировании национальной идентичности и функции литературы в передаче ценностей. Анализ узбекских идиом выявил значительные культурные и семантические потери при дословном переводе. Это подчеркивает острую необходимость более глубокого исследования культурно-чувствительных механизмов перевода для сохранения связи между языком и литературой.

Ключевые слова: родной язык, национальная литература, культурное наследие, перевод, национальная идентичность, культурные потери

© 2026 London International Monthly Conference on Multidisciplinary Research and Innovation. All Rights Reserved.

Kirish

Ona tilimiz milliy o‘zlikni anglashning muhim vositasi bo‘lib [6, 11], uning lingvistik tahlili va amaliy ahamiyati doimiy tadqiqot mavzusi hisoblanadi [1, 3]. Shu bilan birga, o‘zbek adabiyoti, uning tarixiy ildizlari va taraqqiyot bosqichlari milliy qadriyatlar tizimida alohida o‘rin tutadi [2, 7, 10]. Biroq, ona tilimiz va adabiyotimizning o‘zaro bog‘liqligi va asrash mexanizmlari yetarlicha o‘rganilmagan. Ushbu tadqiqotning maqsadi ona tilimiz va milliy adabiyotimizning bebaho meros sifatidagi ahamiyatini kompleks tahlil qilishdir.

TS1: Ona tilining milliy o‘zlikni shakllantirishdagi o‘rni qanday?

TS2: O‘zbek adabiyotining tarixiy taraqqiyoti va uning hozirgi kundagi ahamiyati nimadan iborat?

TS3: Ushbu merosni kelajak avlodlarga yetkazishning samarali yo‘llari qanday?

Asosiy qism

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili: Ona tilining milliy o'zlikni anglashdagi o'rni Sodiqova [6] va Shorahmedov [11] tomonidan tilning leksik-semantik xususiyatlari orqali tahlil etilgan. Adabiyot esa milliy qadriyatlar va folklor an'analarini [8, 10] avlodlarga yetkazishda asosiy vosita. Biroq, bu merosni boshqa tillarga tarjima qilishda madaniy-lingvistik yo'qotishlar masalasi o'rganilmagan. Masalan, "Otangga nima qilsang, oldingga shu kelar" (What you do to your father, that will come to you) maqolida "oldingga kelar" iborasining madaniy chuqurligi yo'qoladi. "Yetti o'lchab bir kes" (Measure seven times, cut once) hikmatida ritm va ohang yo'qoladi. "Mehnat rohatning onasi" (Labor is the mother of comfort) kabi poetik ifodalarda esa milliy qadriyat aks etishi susayadi. Bu esa til va adabiyotning o'zaro bog'liqligini saqlash mexanizmlarini yanada chuqur tadqiq etish zarurligini ko'rsatadi [5].

Tadqiqot metodologiyasi: Ushbu tadqiqot uchun adabiyotlarni ko'rib chiqish tizimli metodologiyaga asoslandi. "Ona tili", "milliy adabiyot", "o'zbek tili", "adabiy meros" kabi kalit so'zlar bilan ilmiy ma'lumotlar bazalari (masalan, Google Scholar) 2020-2023 yillar oralig'ida qidirildi.

Kiritish mezonlari: O'zbek tilidagi, ekspertlar tomonidan ko'rib chiqilgan, mavzuga oid maqolalar [1, 6, 11].

Chiqarish mezonlari: Mavzuga aloqador bo'lmagan, ilmiy bo'lmagan manbalar va dublikatlar.

Dastlabki 45 ta manbadan, mezonlarga muvofiq 11 tasi yakuniy tahlilga kiritildi [2, 5, 10].

Tahlil va natijalar: Ona tilining milliy o‘zlikni shakllantirishdagi o‘rni uning leksik-semantik boyligi va madaniy kodlarni aks ettirishida namoyon bo‘ladi [6, 11]. Lingvistik tahlillar tilning milliy mentalitetni ifodalovchi asosiy vosita sifatidagi ahamiyatini tasdiqlaydi [1, 3, 9]. O‘zbek adabiyotining tarixiy taraqqiyoti esa milliy qadriyatlar va folklor an'analarini avlodlarga yetkazishda muhim rol o‘ynaydi [8, 10]. Jadid adabiyoti kabi harakatlar milliy uyg‘onish g‘oyalarini singdirishda asosiy platforma bo‘lgan [4, 7]. Merosni kelajakka yetkazishda esa madaniy-lingvistik yo‘qotishlarning oldini olish zarur. Tarjima jarayonida milliy ruh, ohang va chuqur ma'nolar yo‘qolishi mumkin. 1-jadvalda ba'zi iboralarning tarjimadagi yo‘qotishlari ko‘rsatilgan.

1-jadval. O‘zbek iboralarining tarjimadagi madaniy yo‘qotishlari

O‘zbek iborasi | So‘zma-so‘z tarjima | Yo‘qolgan xususiyat

"Suvni ko'rmay etik yechma" | "Don't take off your boots before seeing the water" | Ehtiyotkorlik, uzoqni ko‘ra bilish ma'nosi

"Qush uyasida ko'rganini qiladi" | "A bird does what it sees in its nest" | Tarbiya, o‘rnak olishning chuqur ma'nosi

"Yaxshilik qil, daryoga tashla, baliq bilmas, Xoliq bilar" | "Do good, throw it into the river, the fish won't know, but the Creator will" | Xudojo‘ylik, savob tushunchasi

© 2026 London International Monthly Conference on Multidisciplinary Research and Innovation. All Rights Reserved.

Bu yo‘qotishlar adabiy merosni o‘rganishda yangi yondashuvlarni, jumladan, madaniy kontekstni saqlovchi tarjima metodologiyalarini talab qiladi [5]. Til va adabiyot bog‘liqligini saqlash mexanizmlarini chuqur tadqiq etish va joriy etish zarur [1, 2].

Muhokama: Ushbu tadqiqot ona tilimiz va milliy adabiyotimizning milliy o‘zlikni shakllantirishdagi bebaho o‘rnini tasdiqladi, bu Sodiqova [6] va Shorahmedov [11] kabi mualliflarning xulosalariga mos keladi. Adabiyotning tarixiy taraqqiyoti va qadriyatlarni yetkazishdagi ahamiyati G'aniyeva [2] va Qodirov [10] ishlarida ham ko‘rsatilgan. Biroq, tarjima jarayonidagi madaniy-lingvistik yo‘qotishlar masalasi til va adabiyot bog‘liqligini saqlash mexanizmlarini chuqur tadqiq etish zarurligini ko‘rsatadi. Bu esa Quronov [5] ta'kidlaganidek, adabiy merosni o‘rganishda yangi yondashuvlarni talab qiladi. Amaliy jihatdan, bu natijalar ta'lim dasturlarini takomillashtirish va madaniy kontekstni saqlovchi tarjima metodologiyalarini ishlab chiqish uchun muhimdir. Tadqiqotning cheklovlari 2020-2023 yillar oralig'idagi o'zbek tilidagi manbalar bilan chegaralanganligidir. Kelajakda madaniy-lingvistik yo‘qotishlarni kamaytirishga qaratilgan amaliy yechimlar va texnologiyalarni o‘rganish tavsiya etiladi.

Xulosa

Ushbu tadqiqot ona tilimiz va milliy adabiyotimizning milliy o‘zlikni shakllantirishdagi fundamental ahamiyatini chuqur tahlil qildi. Tilning leksik-semantik boyligi va adabiyotning madaniy merosni avlodlarga yetkazishdagi o‘rni tasdiqlandi. Ayniqsa, tarjima jarayonida yuzaga keladigan madaniy-lingvistik yo‘qotishlarning oldini olish zarurati ko‘rsatildi. Shu bois, kelajakda til va adabiyot bog‘liqligini saqlovchi samarali metodologiyalarni ishlab chiqish hamda ularni keng miqyosda amaliyotga joriy etish muhimdir.

Foydalanilgan adabiyotlar

[1] Mahmudov, Q. M. (2022). O‘zbek tilining lingvistik tahlili va amaliy ahamiyati. Til va adabiyot ta'limi, (1), 12-15.
[2] G'aniyeva, N. M. (2023). Milliy adabiyotimizda tarixiy shaxs obrazi talqini. O‘zbek tili va adabiyoti, (2), 45-50.
[3] Nurmonov, A. A. (2021). O‘zbek tilining hozirgi holati va taraqqiyot istiqbollari. Filologiya masalalari, (3), 18-23.
[4] Yo‘ldoshev, B. (2020). Jadid adabiyoti va uning milliy qadriyatlar tizimidagi o‘rni. O‘zbek tili va adabiyoti, (4), 7-12.
[5] Quronov, D. U. (2022). Adabiy merosimizni o‘rganishning yangi yondashuvlari. Sharqshunoslik, (1), 30-35.
[6] Sodiqova, S. S. (2023). Ona tilining milliy o‘zlikni anglashdagi o‘rni. Til va adabiyot ta'limi, (3), 25-29.
[7] Mirzayev, M. M. (2021). O‘zbek adabiy tilining shakllanishi va taraqqiyot bosqichlari. O‘zbekiston Milliy universiteti xabarlari, (5), 10-15.
[8] Ne'matova, G. N. (2020). Milliy adabiyotimizda folklor an'analari. Buxoro Davlat universiteti ilmiy axborotnomasi, (6), 55-60.
[9] Islomov, Z. I. (2022). O‘zbek tilining davlat tili sifatidagi maqomi va amaliyotdagi o‘rni. Huquq va burch, (4), 18-22.
[10] Qodirov, R. R. (2023). O‘zbek adabiyotida ma'naviy-axloqiy qadriyatlar talqini. Toshkent Davlat O‘zbek tili va adabiyoti universiteti ilmiy axborotnomasi, (1), 70-75.
[11] Shorahmedov, Sh. S. (2021). O‘zbek tilining leksik-semantik xususiyatlari va ularning milliy mentalitetdagi aks etishi. Til va adabiyot ta'limi, (2), 30-34.

© 2026 London International Monthly Conference on Multidisciplinary Research and Innovation. All Rights Reserved.